

Niet langer krimp maar groei van recreatieterreinen

tekst Michiel Hegener, foto's Mark Karsemeijer en Michiel Hegener

Het was een van de majeure projecten van het provinciale beleidsprogramma *Veluwe 2010*, dat onlangs ten einde is gekomen. Met het groei-krimpproject werden recreatieterreinen middenin de Veluwse natuur met overheidsgeld opgekocht. Op minder schadelijke plekken, liefst aan de rand, werd evenveel groei mogelijk gemaakt. Sinds 2002 zijn zo 53 hectare recreatieterrein teruggegeven aan de Veluwse natuur. De kosten: 14 miljoen euro, waarvan 8,6 miljoen voor de provincie. Het project lijkt snel vergeten. Er wordt weer aangekoerst op groei, ook in het Centraal Veluws Natuurgebied.

Recreatiepark In de rimboe bij Ermelo: een dorp in het bos. In totaal telt de Veluwe 2400 hectare aan recreatieterreinen, meer hectares dan in heel Zwitserland.

6000 tot 8000 recreanten ontsnappen', zegt Karsemeijer op een smalle tweebaansweg door het bos. We laten SaMoZa rechts liggen en gaan verder over een puinweg die 350 meter verder abrupt stopt. Dit was de toegangsweg van recreatieterrein Mosterdveen, twaalf hectare met 160 stacaravans, dat tussen 1998 en begin dit jaar stapsgewijs is ontmanteld en teruggegeven aan de natuur.

Hoge natuurwaarden

Karsemeijer werkt al 32 jaar in de 3500 hectare natuur die in eigendom is van de gemeente, tegenwoordig als beheerder. Zijn ononderbroken aandacht was essentieel voor het succes van dit project. Terwijl we lopend verder gaan langs de rand van een heideveldje met vennen, vertelt hij waarom het al in 1998 begon, een paar jaar voor de start van groei-krimp uit *Veluwe 2010*. 'Er kwam een nieuwe eigenaar en ik heb hem uitgelegd dat dit stuk van het recreatieterrein heel hoge natuurwaarden had en extra kwetsbaar was. Dit deel ligt het laagst, water uit de omgeving stroomt er naartoe. Pal aan de rand stond het vol caravans en de recreanten hadden allerlei looppaadjes door het natte deel. Voelde de eigenaar ervoor om deze tweeënhalve hectare te verlaten in ruil voor een stuk van vijf hectare droog bos richting de bebouwing van Vierhouten, op een minder kwetsbare plek?' Hij ging akkoord. Dat bosperceel werd gekapt en het staat er nu vol huisjes. In de vrijgekomen natte zone liet Karsemeijer alle bosopslag verwijderen, vennen werden uitgediept en nu is het er schitterend, met beenbreek, klokjesgentiaan, moeraswolfsklauw en stekelbrem.

De resterende tien hectaren van het recreatieterrein verdwenen met groei-krimp. Eind 2013 werden de laatste stacaravans weggesleept. Binnen een paar dagen hadden de wilde zwijnen er een recreatieterrein bij. De weitjes en tuintjes hebben ze allemaal omgewroet. Tractoren en motorzagen verdrijven tijdelijk de rust, want al het bos, op een enkele karakteristieke vliegden na, gaat tegen de vlakke. Klouwens gaas herinneren aan twee kilometer gesloopt hekwerk. Her en der slingeren stukken tv- en elektriciteitskabel. In de grond zit nog veel meer, ook rioolpijpen en waterleidingen. 'We kunnen niet meteen alles verwijderen', zegt Karsemeijer. 'Wat in het zicht komt

Mark Karsemeijer van de gemeente Nunspeet stuurt zijn dienstauto naar een bijzonder gebied halverwege Nunspeet en Vierhouten. In de derde ijstijd werd er door gletsjers een leemlaag van enkele centimeters dik afgezet, later kwam daar een paar meter dekzand overheen en nog altijd houdt het leem wegzakend hemelwater tegen. Gevolg: een badkuip van omstreeks tachtig hectaren vol vennen en natte heide. Pal daarnaast ligt een van de grootste en foutst gelegen bungalowdorpen van de Veluwe, SaMoZa. 'Bij een calamiteit in het hoogseizoen moeten over deze ene weg

Een deel van recreatieterrein Mosterdveen is omgevormd tot een bijzonder vennengebied.

trekken we voorzichtig los, tot het afbreekt. Riolen doppen we af.'

Echt verkeerde ligging

Terug in de tijd. In 1990 interviewde ik voor *NRC Handelsblad* provinciaal ambtenaar Peter Stork en de coördinator van het Proefgebied Nationaal Landschap Veluwe. Hij toonde een lijst van een stuk of tien recreatieterreinen die echt heel erg verkeerd lagen en die de provincie omwille van de natuur wilde ontmantelen. Ook Het Mosterdveen stond erop. Stork was somber over die terreinen. Er zat totaal geen schot in, echte politieke wil ontbrak, geld natuurlijk ook. Met *Veluwe 2010* veranderde dat in 2002. Provinciaal ambtenaar Gerard Nijenhuis was van meet af aan nauw betrokken bij de uitvoering. Bij hem thuis (want hij is sinds eind 2013 met pensioen) zegt hij: 'Het groei-krimpbeleid was het resultaat van uitvoerig overleg tussen de provincie, terreinbeheerders en Recron (Vereniging van Recreatieondernemers Nederland). De Gelderse Milieu Federatie ging ook akkoord en beloofde niet te zullen procederen tegen de bestemmingsplanwijzigingen als groei-krimp goed werd geregeld. Ons doel was honderd hectare ontmantelen in tien jaar, maar dat was een gok.' Het grootste succes was de Gerritsfles, drie hectare vakantiepark midden op de Hoog Buurlose Heide en Het Mosterdveen als goede tweede. Verder verdwenen ondermeer Groot Panorama bij Apeldoorn, de Philipsberg bij Heerde en de Oase bij Hoenderloo die niet gekocht hoefde te worden, omdat de erfpacht werd opgezegd. 'We hadden een lijst met terreinen die we het liefst wilden kopen, gelet

Boven: Klokjesgentiaan in de herwonnen natuur van het Mosterdveen.
 Links: Eind 2013 werden de laatste stacaravans van recreatieterrein Mosterdveen weggesleept. Binnen een paar dagen hadden de wilde zwijnen er een recreatieterrein bij.

op de winst voor de natuur. Maar de eigenaren moesten wel willen – alles ging op vrijwillige basis – en velen wilden niet. Dus zijn we verder gaan kijken op de Veluwe.'

Laaghangend fruit geplukt

In zijn werkkamer op het Provinciehuis is gedeputeerde Jan Jacob van Dijk stellig over waarom het groei-krimpproject is beëindigd. 'Het laaghangende fruit was geplukt. En het Rijk betaalt niet meer mee.' De provincie zou het op eigen financiële kracht kunnen voortzetten, maar gaat dat niet doen. 'Uitkopen kost ongeveer een half miljoen per hectare en zo'n terrein is gauw een hectare of tien. In het licht van biodiversiteit kan ik heel veel zinnige dingen doen voor dat bedrag.' Meer in het algemeen benadrukt hij het terugtreden van de provincie op veel Veluwse natuurfronten. De controlerende rol op bestemmingsplannen is er niet meer: de gemeenten bepalen wat wel en niet mag, mits het spoort met de provinciale omgevingsvisie, een soort streekplan *light*, die nu ter goedkeuring bij Provinciale Staten ligt. De randen van de Veluwe zijn bestempeld als Gelderse Ontwikkelingszone waar voor recreatieparken (en veel meer bedrijven) geldt: ja, mits. In het bos- en heidegebied, het Geldersch Natuur Netwerk (voorheen Ecologische Hoofdstructuur genoemd) is het motto: nee, tenzij. Van Dijk: 'We zeggen: u mag hier eigenlijk helemaal niets, tenzij u duidelijk kunt maken dat het meerwaarde oplevert voor het gebied en dat het de karakteristieken niet beschadigt.' Hij voegt daaraan toe dat 'op meerdere

plaatsen verzoeken van recreatieparken liggen om in de natuur iets te gaan doen en niet erbuiten'.

Een dag later sla ik op de autoweg Epe-Nunspeet, berucht vanwege honderden wildaanrijdingen per jaar, de Nieuw Tongerenseweg in, een zandpad naar het noorden. En dan linksaf over de Vennenweg om zicht te krijgen op bungalowpark Rabbit Hill. Achter het hekwerk is beheerder Wim Logtenberg – 'ik ben de enige die hier permanent mag wonen' – aan het werk. Hij zegt dat Rabbit Hill geen uitbreidingsplannen heeft, maar hij kreeg laatst wel een schrijven met de vraag wat zijn wensen waren. Later mailt hij de brief, waarin drs. L. Bezemer, secretaris Regio Noord Veluwe, schrijft: 'Hoe zien ondernemers zoals u de toekomst [...] wat zijn kansen, en zijn er belemmeringen die weggenomen moeten worden?'

Uitbreidingen

Bezemer heeft het niet expliciet over uitbreiding van recreatieterreinen. Meevaller voor de natuur? Toch niet. De door Bezemer – en ook door gedeputeerde Van Dijk – bepleite kwaliteitsslag voor de bestaande recreatieterreinen gaat ook over uitbreiding. 'Ondernemers willen minder huisjes per hectare, want de toeristen willen steeds meer privacy', aldus Philip van Evert van het gelijknamige toeristische adviesbureau. In opdracht van de provincie en de gemeenten Elburg, Epe, Ermelo, Harderwijk, Heerde, Nunspeet, Oldebroek en Putten gaat hij langs bij de door Bezemer aangeschreven recreatieterreinen om de precieze wensen te inventariseren. De uitslag tot nu toe: enkele

tientallen hectaren uitbreidingswens op de Noord-Veluwe alleen al. Van Evert: 'Uiteraard kan dat alleen als de gemeenten de bestemmingswijziging goedkeuren en dat moet weer passen binnen de natuurwetgeving.'

Natuur achter hekken

Dus gaan de recreatieparken chalets en wat dies meer zij bouwen in de Veluwse natuur? Van Evert: 'Dat vind ik een suggestieve vraag. Ze willen er gronden bij trekken. Sommige terreinen liggen tegen maïsakkers.' Veluwe-inwaarts voorziet hij uitbreidingen waar productiebossen staan; die kunnen er volgens hem op vooruit gaan als daar recreatiewoningen komen. Dat zal ook moeten want 'verbetering van de natuurwaarden in de uitbreidingszone is een wettelijke eis'. En de hekken die steevast rond de vakantieparken staan? Van Evert: 'Bij een vergunningsaanvraag en bestemmingswijziging is het niet vaak een punt dat de nieuwe natuur achter hekken verdwijnt.' Bezwaar van deze kijk is dat het niet gaat om Veluwse natuurwaarden. De kracht van de Veluwse natuur is volgens velen de aaneengeslotenheid en de uitgestrektheid. Bijna de hele Nederlandse landnatuur bestaat uit snippers, alleen op de Veluwe kun je dagen in een min of meer rechte lijn door de natuur lopen. Alleen op de Veluwe is ruimte voor grootschalige, min of meer autonome ecologische processen. Daarom: is de Veluwe in de eerste plaats een toeristisch product, een groene pinautomaat waar het bedrijfsleven zoveel mogelijk geld uit moet kunnen trekken, of bovenal het grootste laaglandnatuurgebied van Noordwest-Europa?

'Toch is het grootste probleem niet de oppervlakte van de verblijfsrecreatie, maar de ligging van een klein deel middenin de natuur'

Van Evert ziet dat conflict nauwelijks tot niet. 'Natuur en recreatie zouden elkaar niet verdragen. Ik denk dat ze heel goed samengaan.' En daar ligt dus in alle hevigheid de vraag: wat is Veluwe natuur? Kunnen we de natuurwaarden optimaliseren met uitbreiding van het oppervlak bungalows en stacaravans? Op recreatieterreinen vind je geen Veluwe- maar Vondelparknatuur, bestaande uit minuscule weijtjes en struweel tussen de bebouwing en terrassen vol tuinmeubilair. Leuk voor egels, kleine knaagdieren en mezen, zeker met de pindasnoeren en vetbollen die bij vrijwel ieder huisje hangen. Zonder die hekken zouden de zwijnen wel raad weten met die tuintjes en weijtjes. Maar verder?

Een wig recreatieterreinen

Het is druilerig weer en de schemering zet in tijdens een doordeweekse ronde langs de twee kilometer hek die recreatiepark *In de Rimboe* bij Ermelo omgeeft. Hier en daar brandt licht, een man laat zijn hond uit, een ree laveit vlak bij het hek. Maar zelfs in deze rustige context rijst de vraag wat zo'n dorp in het bos doet. Een bosdoorsteek van 300 meter leidt naar park De Paalberg, althans op mijn topografische kaart van twintig jaar geleden. Nu is dat 150 meter. Terug naar Ermelo en dan over de Drieërweg naar het zuidoosten, Veluwe-inwaarts. Natuur! Oh nee, toch niet. Een bord spoort aan tot een bezoek aan Midgetgolf de Pelikaan. Dan volgt Camping de Kleine Kriemelkuil. Er staan alleen huisjes en caravans! Direct daarna volgt Camping de Kriemelberg 'voor het echte kampeergevoel met de luxe van een chalet', aldus de website – zelfde verhaal, al kun je hier volgens de site ook echt kamperen. Maar waar? Hekken en daarachter een zee van recreatiewoningen. Dan volgt nog, idem dito, De Toverberg. In totaal vormen de terreinen een wig van 1,3 kilometer vanaf de bebouwde kom. Aan het eind, waar de recreatie plaatsmaakt voor de natuur, staat een bord dat je weer 80 kilometer mag rijden in plaats van 60... In totaal telt de Veluwe 2400 hectare van dit soort terreinen, meer hectares dan in heel Zwitserland. Toch is het grootste probleem niet de oppervlakte, maar de ligging van een klein deel van de verblijfsrecreatie middenin de natuur. Leuk voor wie daar verblijft, jammer

voor de natuur, inclusief de wandelaars die rust zoeken. Wie snel een beeld wil krijgen, gaat naar de satellietversie van Google Maps en maakt een rondvlucht tussen Hoenderloo en Woeste Hoeve. Let vooral op Het Krimdal en 't Spoek/Lierderholt. Daartussen resteert een natuurdoorgang van amper een kilometer breed. Al het wild dat van en naar de Zuidoost-Veluwe wil migreren, moet door die flessenhals vol recreanten en honden.

't Spoek en Lierderholt stonden op de lijst van Peter Stork en vijftien jaar later op die van het groei-krimpproject. Beide liggen er nog. Het Lierderholt mocht zelfs met vier hectare uitbreiden, gelukkig aan de oostzijde, als deel van de groei van het groei-krimpproject. Van Evert vindt Lierderholt een geslaagd recreatiepark. 'Het wordt goed beheerd. De huisjes zijn allemaal voor de verhuur, dat is voor het toeristisch product Veluwe beter dan privé eigendom. En het ligt middenin de natuur, dat is interessant voor toeristen.'

Grondbank

Om uitbreidingen op natuurgevoelige plaatsen tegen te houden zullen milieuorganisaties met bezwaarschriften moeten komen. Belangrijk punt daarbij is dat die tegenwoordig alleen ontvankelijk zijn als de bezwaarmakende partij zelf schade ondervindt. Tegen de 53 hectare groei die tegenover de krimp uit het groei-krimpproject stond, werd volgens Nijenhuis één keer bezwaar gemaakt. Bij Hoenderloo, en dat werd om precies die reden niet behandeld. Brussel zou ook een rol kunnen spelen bij de verdediging van de natuur, omdat die allemaal Natura 2000-status heeft. Recreatieterreinen die het slecht doen, willen misschien stoppen en hun terrein verkopen. Van Evert bepleit de oprichting van een Veluwe grondbank, gefaciliteerd maar niet gesubsidieerd door de overheid, voor recreatieterreinen zonder toekomstperspectief. 'Laat bedrijven die terreinen uitkopen. De grond gaat terug naar de natuur en op minder natuurgevoelige plaatsen krijgt grond met bestemming natuur of landbouw een rode functie. Dan kan daar gebouwd worden.' Karsemeijer heeft soortgelijke ideeën: 'Bij eventuele uitbreiding van recreatieoppervlak kun je de economische waarde van de grond door de onderne-

mer in een pot laten stoppen voor verdere krimp van recreatiebedrijven op foute plekken.' Van Dijk ziet een kwaliteitsprobleem bij veel recreatiebedrijven. 'Wat daar wordt aangeboden sluit niet meer aan op datgene waar steeds meer mensen behoefte aan hebben. Mijn ouders en de generatie daarboven wilden bezit: dat tweede huisje, die stacaravan. Daar willen ze nu vanaf en dan blijkt dat er totaal geen vraag naar is. Jongeren van nu willen op donderdagavond kunnen besluiten om in het weekend een huisje te huren, met alle luxe en zonder zorgen om wat ze gaan doen en waar ze gaan eten.'

Wat ze zouden kunnen gaan doen is even kijken op het voormalige recreatieterrein Mosterdveen bij het Andromeda Ven. Ooit liep de toegangsweg er pal langs, bij droog weer zorgde iedere passerende auto voor een stofwolk. 'Pas op dat je niet wegzakt', zegt Karsemeijer als we het water naderen. Hij wordt bijna lyrisch. 'Kijk, drijvende eilanden. Hoogveenontwikkeling. Er groeit hier lavendelheide, veenbes, veel soorten spaghnum. En het is een van de drie laatste plaatsen in Nederland met veenbloembies.' Een steenworp verder ligt een wat groter ven. Het diende als het zwembad van het verdwenen recreatiegebied. Nu recreëren er kikkers en ringslangen.

Recreatiewoningen bij Hoenderloo. De hekken die om dit soort terreinen staan, zorgen voor versnippering van het grootste aaneengesloten laagland natuurgebied van Noordwest-Europa.

